

Федько А.В.

Институт искусств

Киевского университета имени Бориса Гринченко

ЭВОЛЮЦИЯ ОБРАЗА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В УКРАИНСКОМ ИСКУССТВЕ КОНЦА XX-XXI ВЕКА

Аннотация

В статье анализируется образ Тараса Шевченка в контексте современных художественных практик независимой Украины. Трактовка Кобзаря преимущественно ограничивалась вариативными портретами, источниками для которых были фотографии и автопортреты. Однако во времена независимой Украины художники пытаются переосмыслить образ национального героя, обращая внимание на глубоко драматический внутренний мир поэта, используя новые средства выражения, привлекая иронию и сарказм.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, портрет, современное украинское искусство, деканонизация.

Fedko A.V.

Institute of Arts

Borys Grinchenko Kyiv University

EVOLUTION OF THE IMAGE OF TARAS SHEVCHENKO IN UKRAINIAN ART OF THE END OF XX-XXI CENTURY

Summary

This article analyzes the image of Taras Shevchenko in the context of contemporary art practices of independent Ukraine. Interpretations of Kobzar were mainly limited to variation of portraits, sources for which were photos and self-portraits. However, in independent Ukraine artists are trying to rethink the image of national hero, paying attention to the dramatic and deep inner world of the poet, using new means of expression, which involve irony and sarcasm.

Keywords: Taras Shevchenko, portrait, modern Ukrainian art, decanonization.

УДК 75.071.1(477.43)

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОГО СТАНОВЛЕННЯ ХУДОЖНИЦІ ОЛЬГИ ЖУДИНОЇ

Шульц Н.А.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

У статті розкриваються аспекти формування творчої особистості Ольги Жудіної. Акцентовано увагу на художню освіту. Через призму родинних зв'язків з художником і педагогом Дмитром Жудіним розглядається її творча майстерність. Розкриваються етапи творчого шляху художниці, індивідуальні методи образотворення її творчості. Аналізується жанрова та сюжетно-тематична характеристика робіт Ольги Жудіної.

Ключові слова: мистецтво, творчість, художник, живопис, графіка, портрет.

Постановка проблеми. Творча художня індивідуальність митця – це вроджене обдарування, яким художник вільно користується для вираження естетичних ідей. Його діяльність не можна назвати якоюсь ненавмисною суб'єктивною доцільністю у вільному прояві уяви і розсуду. Ще менше підстав твердити, що художня творчість – лише «вираження прагнень художника». При всій важливості ролі образу в художній творчості слід пам'ятати, що світова історія здійснюється у вищій і важливішій сфері, ніж особистий інтерес і спонукання. Воля і дії митця, що сформовані суспільством, підкорені суспільним закономірностям, потребам й інтересам.

Поступальний історичний розвиток суспільства завжди пов'язаний і багато в чому залежить від конкретних непересічних особистостей, особливо, коли йдеться про історію художньої культури і мистецтва. Талановиті художники становлять масив мистецького середовища, який і визначає прікметний художній образ певного часу і простору.

Натомість серед мистецького загалу завжди є імена знакові, що відіграють значну роль у розвитку образотворчих тенденцій. До них можна віднести імена художників Дмитра Жудіна та його доньки Ольги Жудіної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зростання інтересу до мистецької спадщини українського народу є домінуючою ознакою культурологічних і мистецтвознавчих досліджень другої половини XIX – першої половини XX ст. Особливу увагу фахівців привертають малодосліджені епізоди історії мистецтва нашого народу. Повернення наукової спадщини діячів української науки, освіти й культури, усвідомлення буття українського народу в нових культурно-історичних і політичних реаліях сприятиме піднесенню національної свідомості, створенню нової системи духовних цінностей.

Критичний аналіз джерелознавчої бази продемонстрував цілковиту відсутність ґрунтовних і системних досліджень творчої спадщини Ольги Жудіної. Дослідження розпочиналося на основі розгляду

знайдених творчих робіт художниці при відсутності теоретичної бази, тому виникла необхідність виявити та проаналізувати художню спадщину Ольги, описати максимально повний діапазон її діяльності у гармонійній цілісності та цінності для науковців і широкого кола шанувальників українського образотворчого мистецтва.

Загальний мистецький доробок майстрині, що дійшов до нас, вельми чисельний. Роботи з музейних колекцій різнобічно висвітлюють характер творчості художниці, віддають данину традиціям академізму і відповідають тим прогресивним спрямуванням епохи, що яскраво позначилися в демократизмі та реалізмі її мистецтва.

На сучасному етапі існує обмежена кількість переважно газетних публікацій, де здійснені непрофесійні поодинокі спроби оцінки творчості та окремих робіт Ольги Жудіної.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є проаналізувати особливості творчого становлення художниці Ольги Жудіної.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цінність творчої спадщини конкретного митця також визначається ступенем наслідування його діяльності, творчої манери, педагогічних новацій у процесі викладання художніх дисциплін. Творча майстерність художника-педагога Д. Жудіна мали значний вплив на його учнів. Серед трьох дітей Д. Жудіна продовжувачем його справи стала донька Ольга. Вона народилася 6 жовтня 1889 року в місті Бердичеві Київської губернії, згодом, коли їй виповнилось 3 роки, з родиною переїхала до Кам'янця-Подільського. 31 травня 1908 року вона отримала атестат з високими результатами про закінчення повного курсу семи загальних класів Маріїнської жіночої гімназії [1].

Перші уроки малювання вона отримала від батька. Про незмінну турботу Д. Жудіна і бажання, щоби донька продовжувала та наслідувала його справу, свідчить документ із Державного історичного архіву Хмельницької області зі справи Д. Жудіна, в якому він звертається до директора Кам'янець-Подільської гімназії з проханням про видачу його доньці, Ользі, посвідки на проживання (безстрокової паспортної книжки) для представлення разом з іншими документами у Київське художнє училище. Тут додано було її документи: метрика, свідоцтво про хрещення, атестат про закінчення гімназії, а також 15 коп. для придбання безстрокової паспортної книжки. У цій заяві було зазначено, що згадана книжка за № 1319 була видана 5 серпня 1908 року [8]. Дмитро Жудін провадив рідну доньку протореним шляхом, яким колись пройшов сам. Для нього Київська художня школа залишалася найбільш авторитетною і такою, що заслуговує повної довіри.

1912 року Ольга Дмитрівна закінчила відділення живопису Київського художнього училища [6, с. 31]. Пізніше вона переїхала до Петербурга і в 1915 році вступила до Академії мистецтв у майстерню видатного російського художника і педагога Дмитра Кардовського, яку закінчила у 1922 році та здобула звання художника живопису [3].

Навчання в майстерні Дмитра Миколайовича відіграло визначальну роль у розвитку її професійної майстерності й становленні творчої індивідуальності. Його учнями були багато яскравих художників-реалістів першої половини ХХ століття: Б. Анісфельд, Н. Дормидонтов, Н. Радлов, К. Рудаков, А. Савінов, П. Шиллінговський, Д. Шмарінов, В. Шухаєв, А. Яковлев та інші майстри, що блискуче володіли малюнком, широко застосовували сангіну, пастель та інші пластичні матеріали.

Д. Кардовський постійно звертав увагу на розвиток моральних якостей майбутніх художників. «Чим вище особистість, – писав він, – тим більше художник». І сам Дмитро Миколайович був у цьому відношенні і для учнів, і для оточуючих гідним прикладом. У художній системі Д. Кардовського Ольга Жудіна засвоїла головне – «увійти в мистецтво через високе ремесло». Ідея майстерності викликала жвавий інтерес до класичного мистецтва і бажання вільно й легко долати професійні труднощі.

Творчість Ольги Жудіної, як і інших учнів Д. Кардовського, розвивалася в руслі традицій реалістичного мистецтва під впливом неокласичних тенденцій. Головні переваги їх творів – висока культура, майстерність виконання, свіжість, безпосередність сприйняття життя [5]. Проте, Ольга не розривала тісного творчого зв'язку з батьком, продовжувала наслідувати головні напрями в художньому житті Дмитра Ананійовича.

У квітні 1911 року, ще навчаючись, Ольга разом із батьком брала участь у виставці, яку в Кам'янці-Подільському організувало місцеве Товариство красних мистецтв [7, с. 82]. Ольга Дмитрівна Жудіна стала професійним художником, членом Спілки художників СРСР [4, с. 5].

Живописні роботи та малюнки Ольги були представлені на виставках Петрограда в 1917 році під час навчання в Санкт-Петербурзькій Академії мистецтв, яку вона закінчила у 1922 році. Пізніше її твори були виставлені на численних показах у Москві та Ленінграді, експонувалися у відомих залах, представляли творчість О. Жудіної на престижних тематичних і звітних виставках, включалися до складу пересувних експозицій. Найчастіше її мистецтво було представлено портретним жанром [5].

У 1932 році Ольгу Дмитрівну прийняли до Спілки художників, а згодом вона виїхала у творчі відрадження країною: спочатку в Курську область, а потім до Карелії. У липні 1934 року, прийнявши запрошення карельського уряду, Ольга Дмитрівна Жудіна приїхала до Петрозаводська, звідки за завданням Наркомосу республіки була спрямована в Олонецький район, де неподалік від села Верхів'я фінами-емігрантами, які приїхали в 1925 році в Радянський Союз із Канади (м. Кобальт), була створена комуна «Промінь» [5].

Канадські фіни щиро хотіли допомогти російським селянам побудувати нове життя в соціалістичній Росії. Вони були романтиками і невтомними трудівниками. За короткий термін, з 1925 по 1940 рік, комунари зуміли на невеликій території, відвойованій у дикої природи, побудувати свій острів соціалізму.

У комуні провели водопровід, електроосвітлення, працювало радіо. Добре розвивалися землеробство, тваринництво, бджільництво; були кузня, столярня майстерня; при ідальні працював читальний зал, куди надходили свіжі газети і журнали. До середини 1930-х років комуна була найуспішнішою сільськогосподарської комуну Карелії. Тут часто бували гості з Карелії, з різних куточків країни і навіть з-за кордону. У 1929 році приїжджав із Москви відомий кінооператор Юрій Катін-Ярцев, у 1933-му тут побували письменники Ілля Еренбург, Микола Лесков, німецький художник Генріх Фогеллер. Невипадково в комуна була направлена тоді вже відома ленинградська художниця Ольга Жудіна.

За короткий термін, два літні місяці, мисткиня створила серію графічних і живописних портретів комунарів, а також кілька ескізних, підготовчих робіт до задуманої великої тематичної картини «Молотьба пшениці в комуні «Промінь», робота над якою

була завершена восени 1934 року в Ленінграді. На нашу думку, графічні портрети трудівників комуні «Промінь», що належать сьогодні КГКМ, також були підготовчим матеріалом до цієї жанрової багатофігурної композиції. Але кожен портрет був виконаний так майстерно, образи вивірені так точно, що сприймалися як закінчений твір. У них гостро відчувається час, а також відображено нові тенденції в розвитку портретного живопису 1930-х років [5].

Безсумнівною удачею О. Жудіної є портрет Калле Сійканена, голови комуні «Промінь». Ось як згадували про нього сучасники: людина небалакуча, але розсудлива, вимоглива до себе та інших. Його вирізняли виняткова працьовитість і енергія. Ольга Жудіна створила в портреті Сійканена суспільно значущий образ: перед нами яскрава творча особистість, людина ініціативна, діяльна, його відрізняють внутрішня інтелігентність і гідність.

Професійний портрет землекопа Еліса Ахокаса виконаний сангіною. У минулому шахтар, він керував у комуні ланкою канавокопачів та вирізнявся винятковою сумлінністю й працьовитістю. Ця робота Жудіної цікава за виконанням і емоційністю звучання. Портрет створювався спекотним літом у короткі хвилини відпочинку: оголений торс і засмагле обличчя говорять про особливості професії. Жива особа з пронизливо блакитними очима, сиві «їжачком» волосся і вуса підкреслюють характер енергійного, вже немолодого чоловіка, повного фізичних і духовних сил, а також людської гідності й чарівності.

Особливою душевною теплотою вирізняються жіночі образи, створені Ольгою Жудіною. На портреті Майккі Екела зображена проста трудівниця комуні, одна з тих чотирьох жінок, які приїхали зі своїми чоловіками будувати нове життя в Росії. О. Жудіна ставиться до своєї героїні з великою симпатією. Їй вдалося передати характер немолодого жінки, яка з властивими їй фінським темпераментом і працьовитістю забезпечувала в комуні домашній затишок.

О. Жудіна з особливим задоволенням і з властивою їй майстерністю підкреслює індивідуальні риси кожного з комунарів, створюючи, по суті, єдину образну серію портретів приїжджих іноземців. Художниця зуміла відчутти риси нового ставлення до життя і наповнити їх характері особливою чистотою й просвітленістю.

Серед створених портретів вирізняється робота, у якій зображено Євдокію Кошин, місцева жителька, карелка за національністю, яка працювала в «Проміні» перекладачкою. До 1925 року вона була друкаркою Олоонецького ДВК, а з 1925 по 1940 рік постійно перебувала в комуні, ставши дружиною Ейно Стенфорса, механізатора і тракториста, а з 1935 року – голови комуні «Промінь». На портреті Е. Н. Стенфорс-Кошин створено образ молодого жінки з типово карельськими рисами обличчя.

Будучи перекладачкою, Євдокія Никифорівна постійно знаходилася поруч з Ольгою Дмитрівною, і незабаром вони подружилися. Цей портрет Ольга Жудіна подарувала своїй подрузі в день від'їзду, на звороті є напис «Дорогой Дусе от О. Жудіной. 19.X.34». Через місяць подружжя Стенфорс побувало в Ленінграді в гостях у Ольги Дмитрівни, про що нагадує фотографія, яка зберігається в КГКМ. Довгі роки портрет Е. Н. Стенфорс-Кошин знаходився у неї вдома. У 1963 році робота надійшла до фондів КГКМ від Євдокії Никифорівни разом з особистими речами комунарів та її спогадами. Інші твори портретної серії, як і підготовчі роботи до картини «Молотьба пшениці в комуні «Промінь», були придбані краєзнавчим музеєм з виставки ле-

нінградських художників «Карелія в образотворчому мистецтві», відкритої в Петрозаводську в театрі «Тріумф» у грудні 1934 року. На виставці експонувалися твори Андреева, Жаба, Жудіної, Цветкова, Цибасова та інших майстрів міста на Неві.

Ленінградський мистецтвознавець А. Греч у своїй статті «На виставці картин», опублікованій в ті дні в газеті «Червона Карелія», писав, що в Петрозаводську на виставку, присвячену з'їзду Рад, прибула перша партія картин і малюнків, виконаних ленінградськими художниками: про колгоспне село промовляють картини О. Жудіної, світлі і радісні. Люди в цих роботах, світлі пейзажі, нові машини, будівництво, добре передають радісний тон колгоспних буднів.

У 1935 році картина О. Жудіної «Молотьба пшениці в комуні «Промінь» і кілька мальовничих портретів комунарів експонувалися в Російському музеї на першій виставці ленінградських художників, але подальша доля цих робіт невідома.

Цикл живописних композицій, створених Ольгою Жудіною в 1934 році, є однією з найяскравіших сторінок у художньому літописі Карелії.

Про активність творчої діяльності майстрині свідчить її велика художня спадщина, яка збереглася до наших днів в українських і російських архівах. У фондах Карельського державного краєзнавчого музею (КГКМ) зберігається серія її робіт, створених у 1934 році в Карелії, в комуні «сяде» («Промінь»), у запасниках Центрального військово-морського музею в Санкт-Петербурзі є кілька мальовничих портретів героїв Великої Вітчизняної війни, виконаних в блокадному Ленінграді, 5 невеликих графічних робіт належать художньому музею Переславль-Залеського. За життя художниці не відбулося жодної персональної виставки, але в каталогах ленінградських виставок 1920-1950-х років ім'я Жудіної згадується часто [5].

У 1939 році Ольгу Дмитрівну Жудіну виключили зі Спілки художників, через її зв'язок з іноземцями. Відновлена вона була в 1941 році в блокадному Ленінграді [5]. В останні роки життя Ольга Дмитрівна вела замкнутий спосіб життя, все рідше показувала свої роботи на виставках [5].

Наслідкування фахового стилю батька виявилось в тому, що вона акцентувала увагу на створенні психологічних портретів, займалася художньо-педагогічною роботою, а етюди, створені на пленері, послугували основою для подальшого творчих студій. Саме вона віддала останню данину батькові й вчителю, коли 22 квітня 1942 року намалювала вражаючий графічний портрет батька на смертному одрі, бо була поряд з ним у блокадні важкі часи. Лаконічний підпис під рисунком «Умер папа в 10 часов утра» не може нікого залишити байдужим, бо цей пронизаний болем портрет – прощання з батьком. Після смерті Д. Жудіна талановита художниця працювала ще майже 20 років, її не стало в 1961 році [4, с. 5].

У 1960-х роках Микола Дмитрович Жудін передав Кам'янець-Подільському історичному музею-заповіднику велику колекцію картин сестри Ольги Жудіної [2, с. 6].

Один із портретів Миколи Жудіна написала його сестра, Ольга Жудіна, коли брат був ще молодим, але вже відчувається глибина і значущість погляду майбутнього вченого. Добре прописане обличчя, на якому зроблений акцент. Швидкоруч написаний фоновий антураж і великими мазками та плямами зображений білий кітель із позолоченими гудзиками.

Висновки. Отже, ретельне вивчення творчої дорожки художниці є актуальним як у контексті сучас-

них процесів українського мистецтва, так і з огляду на внутрішні потреби розвитку регіональної української культури, необхідності вивчення «білих плям» на мапі регіональної школи образотворчого мистецтва.

Список літератури:

1. Аттестат Ольги Дмитриевны Жудиной. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>. – Назва з екрана. Жудина Ольга Дмитриевна.
2. Будзей О. За сто верст від залізниці / О. Будзей // Подолянин. – 2010. – 22 жовтня. – С. 6.
3. Жудіна Ольга Дмитрівна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Жудіна_Ольга_Дмитрівна. – Назва з екрана.
4. Кабачинська С. Натхнення їй дала краса землі Поділля / С. Кабачинська // Кам.-Под. вісник. – [б. в.], 1995. – 8 квітня. – С. 5.
5. Карелия № 109 (1977) за 1 октября 2009 года. Чем выше личность, тем больше художник. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gov.karelia.ru/Karelia/1977/t/1977_10.html – Назва з екрана. Автор – Л. Соловьёва.
6. Молева Н. Русская художественная школа второй половины XIX – начала XX в. / Н. Молева, Э. Белютин. – Москва: Искусство, 1967. – 391 с.
7. Севрюхин Д. Я. Золотой век художественных объединений в России и СССР / Д. Я. Севрюхин, О. Л. Лейкинд. – Санкт-Петербург, 1992. – С. 82-83.
8. ЦДАМЛМУ – Ф. Р-495, оп. 1, спр. 147 – Особисті документи, посвідчення Дмитра Жудіна 1897 р. – 1 аркуш, 11 жовтня 1876.

Шульц Н.А.

Каменец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенко

ОСОБЕННОСТИ ТВОРЧЕСКОГО СТАНОВЛЕНИЯ ХУДОЖНИЦЫ ОЛЬГИ ЖУДИНОЙ

Аннотация

В статье раскрываются аспекты формирования творческой личности Ольги Жудиной. Акцентировано внимание на художественное образование. Через призму родственных связей с художником и педагогом Дмитрием Жудиным рассматриваются ее творческое мастерство. Раскрываются этапы творческого пути художницы, индивидуальные методы образования ее творчества. Анализируется жанровая и сюжетно-тематическая характеристика работ Ольги Жудиной.

Ключевые слова: искусство, творчество, художник, живопись, графика, портрет.

Shults N.A.

Kamenetz-Podolskyi Ivan Ohienko National University

FEATURES OF CREATIVE DEVELOPMENT OF THE PAINTER OLHA ZHUDINA

Summary

The article describes aspects of the formation of the creative person of Olha Zhudina. The attention is focused of art education. Her creative skills are considered through the prism of relationships with artist and teacher Dmytro Zhudin. The author reveals the creative ways of the artist, individual methods of representation in her work. Genre and plot characteristics of works of Olha Zhudina are analyzed.

Keywords: art, creativity, artist, painting, drawing, portrait.